

Милић Ф. ПЕТРОВИЋ

ПОСЕТА КЊАЗА НИКОЛЕ ПЕТРОВИЋА БЕОГРАДУ 1896. И КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА ЦЕТИЊУ 1897. ГОДИНЕ

Књаз, потом краљ Никола I Петровић, господар Црне Горе и Брда, за свога дугога живота и владавине био је савременик и сарадник чак пет владара Србије: три Обреновића – Михаила, Милана и Александра и два Карађорђевића – Петра и Александра. За ово време односи две српске кнежевине, касније краљевине, и њихових владара и династија су се мењали, од пријатељства до ривалства и обрнуто.

Са књазом Михаилом 1866. године склопио је споразум о сарадњи и пројектовао заједничку државу и руководство у којој би кнез Михаило био владар а он књаз Никола његов заменик и будући владар. Србија му тада и касније пружа значајну стручну и материјалну помоћ за опремање, наоружање и реорганизацију племенско-братственичке, у народну, касније редовну војску. У Црној Гори се тада отварају радионице за поправку оружја и израду муниције, подижу се и опремају војни магацини, успоставља санитетска служба и војна комора и др. Оспособљена црногорска војска одбраниће Језера од Топал-пашиног напада 1867. године.¹ Након смрти књаза Михаила мења се однос снага. Крајем 1868. и почетком 1869. године књаз Никола борави први пут у Русији. Руски цар Александар III му поклања сабљу краља Милутина Немањића и у здравици поздравља „првог Србина на Балкану”. Књазу Николи то годи, помишља и настоји да преузме улогу књаза Михаила на Балканском полуострву. Раству књажеве претензије да седне на заједнички српски престо или да на то место доведе неког од чланова своје династије. Ово ће изазвати суревњивост у Београду, првенствено краља Милана Обреновића, који ће у књазу видети непожељног супарника. Међутим, зарад општих интереса, књаз Никола са кнезом Миланом 1876. склапа Тајни уговор о савезу и Војничку конвенцију, којима је био општи циљ: ослобођење српског народа од Турске управе, да се одреди

¹ *Педесет година на њресџолу Црне Горе 1860-1910*, Цетиње 1910.

ратни простор, односно сфере командовања, да се утврде операционе зоне за сваку војску, које би требало да буду и територијално увећане после завршетка рата и извојеваног ослобођења.² Резултат заједничке борбе са Србијом и Русијом у вељем рату за ослобођење и уједињење против Турске 1876-1878. године је признање независности и двоструко увећање државне територије, те сазнање да треба наставити започету сарадњу са Србијом и задобити помоћ и других балканских држава како би се истиснула страна, турска управа.

Након ослобођења дела етничког простора и стицања државне независности Србија и Црна Гора ће се такмичити за међусобни примат у даљој борби за ослобођење српског народа, који је остао под турском и аустроугарском управом. Посета Милана Абердара, председника Народне скупштине Србије, Цетињу 1882. године био је покушај да се међусобно ривалство замени сарадњом. Међутим, због несређених унутрашњих односа и погрешних потеза краља Милана Обреновића (смена митрополита Михаила и тиме престанак руског утицаја у Србији, Тимочке буне, пријем противника књаза Николе у Београду) појачаће се ривалство, тако да ће Црна Гора постати руско упориште на Балкану.

Након абдикације краља Милана (1889) и насељавања око 10. 000 Црногораца у Топлици, међусобни односи две српске државе и династије ће се побољшати. Биће то добра основа да се отпочне са изградњом заједничке спољне политике. Но, честе промене владе у Србији и мењања спољнополитичког курса од Аустро-Угарске ка Русији и обрнуто унеколико ће успорити тај процес.

Сарадња Србије и Црне Горе односно последњег Петровића – књаза Николе и последњег Обреновића – краља Александра, одвијала се у политичко-дипломатској акцији на заштити српског народа и српског националног интереса у Старој Србији и Босни и Херцеговини, постављању Срба за владике у Призрену и Скопљу, одржању и раду српских цркава, манастира, школа и просвете...³

Почетком 90-тих година XIX века Црногорски и Српски двор разменили су узајамно одликовања. Гавро Вуковић, министар иностраних дела Црне Горе, приликом боравка у Београду уручио је висока црногорска одликовања намењенима краља Александра, неким министрима и генералима у Србији.⁴

По ступању на престо краља Александра (1893. године) књаз Никола му је доделио Велики крст Даниловог ордена. Узвратио је краљ Александар додељујући Орден белог орла I степена књазу Николи и Таковски крст I степена престолонаследнику Данилу. Приликом пријема црногорских одликовања у Београду краљ Александар и српска влада изразили су жељу да књаз Никола учини

² Музеј Цетиња, Архивско одељење, Фонд краља Николе, фасц. за 1876. г.

³ Милић Ф. Петровић, *Документи о Рашкој области 1890-1899*, Београд 1997. г.

⁴ *Мемоари Гавра Вуковића*, Подгорица 1997. године

званичну посету Београду што би „... читав српски народ испунило вером и поуздањем у бољу будућност” и да би краљ Србије посету узвратио.⁵

Књаз Никола се у почетку устезао да први учини посету младом краљу Србије. Касније је посету одложио пријем црногорских емиграната у Београду (Сава Ивановића, Тома Ораовца, Душана Бацковића и Исаила Томића).

До првог сусрета два српска владара дошло је у Русији приликом сахране цара Александра III Романова у јесен 1894. године. Том приликом постигнута је сагласност да две државе не допусте на свом тлу политичко деловање противно другој страни и да ће сузбијати све оно што је њихове дворове конфронтирало.⁶ Међутим, упркос овом обећању наставило се са оптужбама на рачун друге стране.⁷ По доласку предузимљивог Стојана Новаковића за председника владе у Србији у другој половини 1895. године интензивирао је дипломатски рад у Цариграду у вези са постављењем Срба за владике у Призрену и Скопљу, и послови у вези с међусобним трговинским уговором. Обе ове акције ће се убрзо реализовати. За владика у Призрену 1896. године биће постављен Дионисије Петровић, а у Скопљу 1897. године прво као администратор а касније (1902. године) и за митрополита Фирмилијан Дражић. Кандидат Црне Горе за митрополита у Призрену, Сава Косановић, није прихваћен због противљења Аустро-Угарске.

Почетком 1896. године на Цетињу ће боравити генерал Милован Павловић, изасланик Србије, ради предаје Ордена Светог Саве књазу Николи за његове књижевне заслуге и ради разговора о међусобној посети два српска владара.

Жеља књаза Николе била је да у Београд дође на Видовдан са што већом личном пратњом, како би ефекат био већи. По повратку из Русије и пристизања његових министара и других представника са Цетиња, из Беча је књаз у Београд стигао управо на Видовдан 15/28. јуна 1896. године. У пратњи црногорског књаза били су: војвода Илија Пламенац, министар војни; војвода Гавро Вуковић, министар иностраних дела; војвода Симо Поповић, министар просвете; пук. Славо Ђурковић, књажев ађутант; Јанко Вукотић, командир редовне војске; Митар Мартиновић, командир I батаљона; гроф Лујо Војновић, књажев секретар; Хамза-бег Мушовић, књажев ордонанс официр и три књажева служитеља.⁸

⁵ Јован Бојовић, *Мемоари Симе Појовића*, Подгорица – Цетиње 1996. године.

⁶ Новак Ражнатовић, *Посејта књаза Николе Београду 1896. и краља Александра Цетињу 1897. године*, Историјски записи, Титоград, бр. 2. за 1968. годину, стр. 201-202.

⁷ Након смрти књажеве мајке, Стане, београдске „Мале новине” у броју 39. од 3. 2. 1895. године писале су нетачно и неупутно о пореклу црногорске династије и средине.

⁸ Архив Србије, МИД-ПП, 1891, бр. 251.

Након братског загрљаја, интонирања државних химни и обиласка почасног строја војске, два српска владара су, праћена овацијама бројног народа из престоног Београда, унутрашњости Србије, Војводине и других српских крајева, ушла у двор. После краћега предаха у двору Обреновића књаз Никола, краљ Александар, краљица мајка Наталија са бројном пратњом присуствовали су у Београду првом помену изгинулим Косовским јунацима и свим борцима који су касније дали живот за одбрану српске државе и независности. У поздравној беседи у Саборној цркви у Београду митрополит Михаило је том приликом, између осталог, казао: „... Овај је договор епоха у српском народу, јер од када тужно Косово на Видовдан раздели српски народ, од тада се нигде заједно не виђаше српске старешине до, ево сада. Долазак Твој Господару донео је радост свему Српству, које топло жели слогу и љубав браће свих Срба... Драги нам владари Србије и Црне Горе удвојте своје заједничке молитве... те да робујућу браћу ослободите. То је жеља и нада свега српског народа. Такав даје вам благослов православна божја црква...”⁹

На изласку из Саборне цркве књаз Никола је положио венац и одржао молитву на гробу почившег књаза Михаила Обреновића.

На благослов српског митрополита Михаила и здравицу краља Александра у двору Обреновића, на свечаној вечери којој су присуствовали и дипломатски представници акредитовани у Београду, књаз Никола је одражао запажену здравицу, која на одређен начин поред свечане атмосфере практично изражава израз хтења и будуће акције две српске државе и династије: „... Дођох подноси ти братски поздрав јужнога српства Црне Горе – Зете, Балшића, Црнојевића и дома мога, стране у коју се непрекидност српске самосталности вредно и срећно очува са много жртава и прегнућа... Видовдан изабрах да га мили наш народ не проведе у сети као многе до данас... Од Лазара дуг је низ неуспешних покушаја да опет свој и велик буде. Ни бројно надмоћнији, ни урођена храброст разоритеља наше царевине не беше тако фатални за њен опстанак, колико наша неслога... Дужни смо ми све учинити за племенити и драги наш народ српски, који, да се исправи, за слогом вапије. Јер само на дому слојан народ јак је и од других уважен. И данас на устанке видовске, драги мој брате, а пред лицем милога нам српства... Нас ће добри српски народ, испредвајан, а из три вјере, благосиљати, благосиљаће нас... Он ће наш пример шљедовати, те слојан сав ће веровати једну вјеру, вјеру спасавајућу, вјеру народности...”¹⁰

⁹ „Грлица” календар црногорски са шематизмом за 1897. годину, стр. 45-46; „Српске новине”, бр. 131. од 16. јуна 1896. године.

¹⁰ „Грлица” за 1897. годину, стр. 44; „Српске новине”, бр. 132, од 17. јуна 1897. године.

У току свог не дугог боравка у Београду књаз Никола је посетио скоро све важније институције: Српску краљевску академију, Дом Светог Саве, Генералштаб, Народно позориште, Народну библиотеку, Народни музеј, Велику школу, Војну академију, Дом за сиротну децу, Фабрику дувана, Официрски дом; присуствовао је народном весељу у Топчидеру, представама у Народном позоришту, коњичким тркама на Бањици и бројним концертима и забавама. Свуда је био срдечно дочекан, примљен и поздрављен, као књаз и господар братске Црне Горе, „књаз пјесник”. Међутим, књаз Никола је посете институцијама користио да стекне детаљнији увид о њиховом раду и испита могућност коришћења тог искуства за потребе Књажевине Црне Горе. Можда је приликом посете Народном музеју и стручног објашњења његовог врсног управника Михаила Валтровића о раду овакве националне установе дозрела идеја о оснивању сличне институције на Цетињу.¹¹

О посети књаза Николе Београду штампа у Србији и Црној Гори је опширно писала. Службене „Српске новине” су посету називале Српски дани и све време на првим странама детаљно исвештавале о току посете под овим називом. Званични годишњи календар Црне Горе са шематизмом за 1897. годину „Грлица” такође пише о Српским данима.¹² Отуда смо и ми посету књаза Николе Београду и краља Александра назвали Српским данима у Београду и на Цетињу. О овој посети писано је и у историјској литератури.¹³

О доласку Николе у Београд, утиску који је том приликом изазвао у извишеном народном расположењу Слободан Јовановић о личним успоменама Стојана Новаковића, између осталог, прибележио је следеће:

Долазак црногорског кнеза у Београд раздрагао је нашу публику као једна патриотска представа. Кнез Никола није никада пре тога био у Београду; када се појавио пред београдском публиком, њој је изгледало као да је уједињење Србије и Црне Горе већ одавно извршено. Он је дошао баш на Видовдан, и одмах присуствовао косовском парастосу у Саборној цркви, свој увитој у црно. Стари глумац, он је тако патетично пао на колена, да су многе жене бризнуле у плач. Тога дана, „Косово”, које је већ било постало фраза, добило је наново силу једног неоодољивог народног осећаја; наново се стало веровати да је час његове освете дошао, и кнез Никола, кад је пролазио београдским улицама у

¹¹ Закон о књажевској библиотеци и музеју донет је 6. децембра 1896. године.

¹² „Грлица” за 1897. годину, стр. 46.

¹³ Новак Ражнатовић, наведено дело, Михаило Војводић, *Пројекат сјоразума између Србије и Црне Горе из маја 1897. године*, Историјски гласник, бр. 1, Београд 1970. године.

своме живописном црногорском оделу, био је поздрављан као нови Обилић... Долазак кнеза Николе био је добио значај једног свесрпског празника...”¹⁴

Штампани материјал о посети Београду је обиман, док илустративног готово да и нема. Дневна штампа у то време још није објављивала илустрације. Необјашњиво је да тада бројни фотографи нису забележили ову посету. Или су то пак урадили, али су фотографски снимци још увек непознати. Од илустративног материјала пронашли смо: скице распореда трупа за књажев дочек; преглед и построј трупа приликом ревије трупа на Бањици¹⁵ и два цртежа Владислава Тителбаха – састанак краља Александра са књазом Николом и Народно весеље у Топчидеру пред књазом Николом и краљем Александром.¹⁶ У првој скици, како се из самог наслова види, дата је скица улица са учртаним главним објектима – оријентирима и распоред трупа за дочек књаза Црне Горе од жељезничке станице до Двора Обреновића, у данашњој улици Српских владара. У другој скици, поред прегледа и построја трупа на Бањици у част књаза Николе, у намени се даје редослед војничког марша. Наведене скице и цртежи имају документарну вредност, те их по могућности треба објавити у Зборнику са научног скупа о животу и делу краља Николе.

Осим свечаног дела посете, два владара и њихови министри (Стојан Новаковић, председник Министарског савета и министар иностраних дела Србије и Гавро Вуковић, министар иностраних дела Црне Горе) разговарали су о важним питањима и будућим заједничким акцијама. Договор је био начелне природе: да се две српске државе заједнички бране у случају напада Турске, Аустро-Угарске и Бугарске, с тим да се свака конкретна акција претходно договори; затим, да у Македонији предност има Србија, у чему ће је Црна Гора потпомагати; да интересна сфера Црне Горе буде Метохија и северна Албанија, у чему ће подршку пружити Србија; заједничка акција ће им бити борба за српске владике у Призрену, Скопљу, Велесу и другде где су Срби у већини, у чему ће се потражити помоћ руске дипломатије у Цариграду; да манастир Хиландар ослободе од бугарских претензија и да га као српску светињу вежу за српство. У погледу Босне и Херцеговине договорено је да се Србија и Црна Гора путем штампе и дипломатским акцијама боре против неправедних поступака Аустро-Угарске против Срба православне и мухамеданске вероисповести и евентуалне анексије Босне и Херцеговине.¹⁷ Иако се овде радило о општем усменом договору,

¹⁴ *Сјоменица Стојана Новаковића*, Београд 1921. године, стр. 98-99 (Стојан Новаковић – личне успомене – од Слободана Јовановића).

¹⁵ Архива Војногеографског института у Београду.

¹⁶ Календар „Орао” за 1897. годину.

¹⁷ *Мемоари Гавра Вуковића*.

ипак су овом приликом претресена важна питања, омеђени главни правци будуће сарадње, па је сусрет два владара независних српских држава на јавност и савременике деловао као велики конкретан чин опште српске политичке и национално-ослободилачке тежње. Било је ово велико охрабрење за српски народ под турском и аустроугарском управом у Старој Србији, Босни и Херцеговини и другде.

Након срдачног сусрета и успостављања непосредног контакта два српска суверена и министра, планирано је било да краљ Александар посети Цетиње у другој половини 1896. године. Међутим, због непредвиђених догађаја (веридбе принцезе Јелене за италијанског краља, изненадне смрти кнегиње Даринке – удове књаза Данила и прославе 200-годишњице владавине династије Петровић у Црној Гори, која је због великих поплава Скадарског језера морала бити скромнија), посета је одложена за следећу годину. На предлог Ђорђа Симића, новог министра председника у Србији, удешено је да до посете дође на Ђурђевдан за време књажеве славе, а после склапања споразума – „угодбе” између Србије и Бугарске и у време стрепњи да се ратни сукоби Грка и Турака са Крита не пренесу у Македонију и шире.¹⁸

Непосредно пред долазак краља Александра у Црну Гору Србија је акредитовала генерала Јеврема Велимировића за свога посланика на Цетињу (14. 4. 1897).

Краљ Александар је кренуо за Црну Гору мађарском железницом 18. 4. 1897. године из Београда увече, преко Загреба и Фијуме (Ријеке). У пратњи краља били су: Ђорђе Симић, председник Министарског савета и министар иностраних дела, Михаило Вујић, министар финансија Србије, и други. Од Ријеке до Бара краљ је путовао паробродом аустријског лојда „Стафинија”, затим каруцама до Вирпазара, јахтом „Даница” до Ријеке Црнојевића и даље до Цетиња. Колико је пут краља Србије у братску Црну Гору био неповољан за Аустро-Угарску потврђују забелешке Ђорђа Симића у којима се каже: „... Све станице већих српских места кроз која је краљ имао проћи, биле су за публику затворене. При свему томе у Руми је народ продро у станицу и начинио краљу одушевљену овацију. И у Загребу су се спремали тамошњи Срби да то исто учине, али их је власт у томе спречила и пустила на перон станице само уредника „Србобрана”... Паја Јовановића и то само што је овај изјавио да у свити краљевој има рођака са ким се мора видети. Званичан дочек од стране Угарских и Хрватских железничких органа био је свуда какав пристоји краљевском путовању”.¹⁹ Затварањем железничких станица где живи већинско српско становништво Аустро-Угарска је решила да спречи непосредни контакт српског народа и краља. Насупрот овоме, од Бара до Цетиња народ је масовно дочекивао краља:

¹⁸ Архив Србије, Ђорђе Симић, дневници, кут. II – моје друго министровање, стр. 131.

¹⁹ Исто, стр. 131.

„...Сва српска села кроз која смо пролазили, па и поједине куће поред пута биле су украшене заставама српским, а становништво сеоско у свечаном и живописном оделу било је упарађено (... ..) у село са својим свештеником, учитељем и старешинама на челу и поздрављало је краља... Изгледало је да цела Црна Гора прославља долазак краља Србије”.²⁰

На уласку у Цетиње краљ је прошао кроз свечано украшену капију, одушевљено поздрављен од бројног народа и војске и на уласку у двор дочекан од књаза, његове породице, министра и дворјана. Сусрет је, као и онај у Београду, био срдачан и непосредан. Свечани део посете црногорској престоници био је скромнији од оне у Београду. Почело се литургијом у цркви поводом рођенданна кнегиње Милене и дипломатским ручком, потом су разгледане касарне на Обилића пољани, посетили су Дјевојачки институт, Болницу књаза Данила I, Дјечији дом, а одржана је литургија у малој цркви, организован славски ручак и сечење колача, пригодне здравице и беседе, забаве и друго.

На Ђурђевдан увече била је забава у краљевом двору. Присутни су били и страни дипломати и угледни Бокељи и Далматинци, који су дошли да виде два српска краља (доктор Радослав Квекић, заступник Далмације у Царевинском већу; др Владимир Стојановић, Ђуро Вукотић и Паво Каменаровић, српски заступници у Далматинском сабору; Шпиро Гојковић, начелник у Херцег-Новом, и многи други). Приликом представљања ових гостију краљу Александру аустријски министар-резидент изазвао је мањи инцидент. Био је ово знак да се нерадо гледа на српско-црногорску сарадњу.

Након посете краљ Александар је свечано испраћен од књаза до границе са Аустро-Угарском и почашћен у кући књаза Николе у Његушима. Од Котора до Трста краљ је путовао бродом „Стафинија”, а одатле железницом до Беча и назад до Београда.

Главни циљ посете краља Александра на Цетињу био је општеполитички и дипломатски разговори два владара и њихових сарадника (Ђорђа Симића, Михаила Вујића и Гавра Вукотића) након Грчко-турског рата на Криту и Српско-бугарске угодбе (споразума). Без великих напора постигнута је сагласност да се Србија и Црна Гора дистанцирају од ратног сукоба и да Црна Гора приступи Српско-бугарској угодби, с тим да Србија и Црна Гора склопе прецизнији уговор, којим би се одредиле међусобне обавезе и утврдиле њихове интересне сфере и будуће проширење државних граница.

Резултат преговора био је предлог споразума који се имао закључити између краља Србије и књаза Црне Горе, а који треба да гласи:

²⁰ Исто, стр. 132.

„1) Владаоци Србије и Црне Горе обавезују се да у свима питањима, која се тичу интереса Српског народа ван њихових земаља, поступају споразумно и да један без другога ништа не предузима;

2) У црквено-школским питањима Срба у отоманској империји оба владоца и њихове владе радиће заједнички у Цариграду и где буде потребно да се призна народу српском његова народност и да му се даду српске владике и српске школе свуда где то становништво буде тражило;

3) Ако би интересима српског народа у Краљевини Србији и Кнежевини Црној Гори, или ван њих, угрозила опасност од неког трећег, оба владоца и њихове владе обавезују се да заједнички бране те интересе свима средствима, па и оружаном руком;

4) Да би се тачно определиле сфере међусобних интереса између Србије и Црне Горе, оба владоца сагласила су се у случају распада Турске империје граница између Србије и Црне Горе иде средином санцака ново-пазарског, тако да Нова Варош, Сјеница и Нови Пазар припадну Србији, а Пљевља и Пећ Црној Гори. Од границе ново-пазарског санцака имала би се повући једна што правија линија на југ, која би оставила Србији Скопље, Тетово и Охрид, а Црној Гори Ђаково, Призрен и Дебру. На југу од Охридског језера српска граница имала би поћи к Истоку, обухватити Битољ, Водену и Јенице-Вардар и спустити се на Егејско море испод Солуна, остављајући Солун Србији, а црногорска граница ишла би западно на Јадранско море у правцу Авалоне;

5) Књаз Црне Горе и Његова влада обавезују се, у интересу српског племена, да свима средствима, било политичким било војним, помажу Србији да при размеђавању њеноме са Бугарском граница Србије иде вододелницом Струме и Вардара, остављајући Слив Вардара Србији, а Слив Струме Бугарској, и спуштајући се ка заливу Рендинском (или Орфаиском)”.²¹

Као што се из пројекта уговора види, књаз Никола и његов министар Вуковић ишли су за тим да у будуће границе Црне Горе укључе Призрен. Као разлог су наводили да се ојача српски елемент у будућој држави, да Црној Гори припадне једна стара српска престоница (Призрен) а Србији друга (Скопље). Српски министри Симић и Вујић у начелу су уважили основаност црногорских претензија, али су предвидели отпор краља Александра, да он као млад владар не може препустити свето српско место, већ да је вољан дати целу Метохију али не само град Призрен и упутио на продужење преговора са књазом. Након тога су српски министри преко црногорског министра Гавра Вуковића настојали да Црна Гора одустане од Призрена. Књаз Никола није желео одступити од Призрена, подржавајући претензије Србије у Македонији. Потом је краљ Алек-

²¹ Исто.

сандар затражио савет од својих министара – савет шта да се ради. Међутим, и након добијеног одговора да се од овог споразума очекују велике користи за српски народ да би зарад тога требало жртвовати Призрен, „који данас нема никаквог значаја сем историјског”, краљ Александар је одбио предлог споразума. Као разлог је наводио да му је неопходно да се посаветује и са другим политичарима и државницима Србије.

Камен раздора је био град Призрен, јер су оба српска владара желела да га имају у саставу своје државе. Србија, јер се ради о старој српској престоници, а Црна Гора је настојала да и она буде наследник Душановог царства. Зарад тога је тражено да католици у Србији буду под јурисдикцијом Барске бискупије, што се од стране Србије није могло прихватити. Због непопустљивости и једне и друге стране, договора није било. Ово одбијање значило је и дефинитивно напуштање српско-црногорског споразума, односно успоравање националне акције у неослобођеним крајевима, од које је користи могло да има цело српство. Показало се још једанпут да су лични и династички интереси, на жалост, били пречи од општедржавног и општенародног интереса. Против српско-црногорског споразума био је нарочито бивши краљ Милан Обреновић. Убрзо ће доћи до смене Симићеве владе у Србији. Нова влада са др Владаном Ђорђевићем ће сасвим прекинути преговоре са Црном Гором о овом питању. Србија ће тада заменили и свог посланика на Цетињу. Уместо Јеврема Велимировића, доћи ће пук. Александар Машин, који није успео да задобије симпатије Црне Горе. Касније ће Црна Гора одбити да испоручи Ранка Тајсића, након ивањданског атентата (1899). Потом ће српски посланик са Цетиња бити опозван и то место остати непопуњено све до 1902. године.

До новог захлађења српско-црногорских односа доћи ће приликом женидбе принца Мирка Петровића Наталијом Константиновић, рођаком краља Александра, чији је отац био против брака краља Александра и краљице Драге. Српски двор тада на венчање на Цетиње није послао свог представника.

Иако приликом сусрета краља Александра и књаза Николе на Цетињу 1897. године није закључен споразум о сарадњи, сам чин посете и разговор два српска владара и њихових министара и сарадника био је од велике важности. Штампана је о посети опширно писала и назвала је историјском,²² што је можда, с обзиром на резултате преговора било претенциозно. Међутим, њен значај је поред манифестовања српско-црногорског братства у том што ће након извесног затишја Србија и Црна Гора наставити преговоре и заједничку акцију за национално ослобођење српских земаља испод турске управе и касније одбрану од германске агресије. Биће то у време када ће у Србији владати династија

²² „Српске новине” од 21. до 24. априла 1897. године.

Карађорђевића. Краљ Никола ће тада поручити Николи Пашићу „... да нам је зло и добро заједно са Србијом, њена судбина и наша је”.

Пут краља Александра на Цетиње интересантан је и због помињања његове женидбе црногорском принцезом Ксенијом, шестом кћерком црногорског књаза. Ово је била иницијатива српских министара (Ђ. Симића, М. Вујића и Ј. Мишковића), да се преко црногорског двора ступи у чврст контакт са руским, енглеским и италијанским двором, да се отклоне суревњивости две српске државе и династије и да се краљ ожени једном српском принцезом васпитаваном у српском духу. Ову иницијативу је подржала и краљица мајка, Наталија, која је о том говорила с краљем Александром. Краљ је одговорио „да не би имао ништа против његове женидбе црногорском принцезом ако би му се она допала”. Но, како се шеснаестогодишња принцеза није допала краљу Србије, та могућност је отпала. Оваквом исходу обрадовао се краљ Милан, који је мислио да би овом женидбом изгубио даљи утицај на сина.

Milić F. PETROVIĆ

THE VISIT OF PRINCE NIKOLA PETROVIĆ TO BELGRADE 1896
AND THE VISIT OF KING ALEKSANDAR OBRENOVIĆ TO CETINJE 1897

Summary

The introductory part of this paper provides the data about the prince Nikola Petrovic's cooperation with the Serbian rulers – prince Mihailo and king Milan Obrenovic. The main part deals with the prince Nikola Petrovic's visit to Belgrade at St. Vitu's Day 1896. and king Aleksandar Obrenovic's visit to Cetinje at St. George's Day 1897. The atmosphere and impressions of prince Nikola's visit were particularly emphasized. The speeches and toasts of two rulers, metropolitan Mihailo and others pointed out the aspirations and further actions of two Serbian states and dynasties. The Serbian and Montenegrin newspapers extensively wrote about the visit nameing it the serbian days in Belgrade. The questions discussed and agreed about in Belgrade and Cetinje are also treated in the paper. First of all these were questions about the Serbian national action in the Old Serbia what was agreed during the Cetinje meeting and agreement proposal between Serbia and Montenegro was made. Misunderstanding about the town of Prizren which both Serbian rulers wanted within their borders made the agreement never came into life.

The paper si written according to the available archive materials, daily newspapers and historical literature.

